

Ibèrica» reunit a Salamanca el 1974 ja vaig fer notar en la meua ponència (*Actas*, Salam., 1976, 136-7) que això equivalia pràcticament a suggerir una etimologia pre-romana, i vaig adherir-m'hi enquadrant el cas en tot un conjunt de partícules ibero- i gallo-romàniques, que explicava com a supervivències del substrat indoeuropeu d'aquestes terres, incloent-hi entre altres el gall.-port. *ainda* (sinònim de l'it. *anche*), el cat. ant. *cor* 'sinó', l'oc.-port. *er* 'ara, encara', el port. ant. *erga* 'llevat de', el fr. ant. *mon* 'certament', el gall. *asemade* 'd'una vegada, de seguida', etc.; les uns cèltiques (*asemade*, *mon*) altres sorotàptiques (*ainda*, *er*...). Per a *ANQUE suggeria concisament AN indoeuropeu (grec *ἄν* 'de segur, per exemple')⁷ + la partícula indoeur.-QUE. Preciso ara: no seria el -QUE copulatiu del llatí, sinó aquesta partícula amb el valor generalitzador que s'ha conservat en certs pronominals i partícules llatines: *-cunque*, *undique* (*ubique*), *quandoque*, *usque*, *quisque*, *utique*, *denique* ~ *donique* ~ *donec*, *uterque*. Valor que es troba en certes combinacions gregues, com *ὅστε*, 'el qual, semblant a' (< SOS-KYE), *ὅτε* 'quan', *ὥστε* 'com, de manera que', o bé vèdiques (*kaç-ca* = ll. *quisque*).

Pel que fa a AN, no hi ha dubte que un mot d'aquesta forma degué existir més o menys en tot l'indoeuropeu: no és solament el ll. *an* «est-ce que peut-être, est-ce que vraiment», «ou bien est-ce que» (*an credis? an non putas? an fortasse... mi incertum est abeam an maneam...*) perquè també el grec havia tingut una partícula antiga (àtica, perduda per la *xoiwí* hellènica), *ἄν* 'de segur que', 'per exemple', 'altrament', a base de la qual es desenrotllà la partícula combinada *εἰάν* > *εἰάν*, 'si per cas' (amb el condicional *εἰ* 'si') i en gòtic restava *an* 'ara bé', 'car'; el sentit bàsic potser va ésser 'altrament, en tot altre cas' amb valor també bastant generalitzador, car així s'explica que des d'ací es descabdellessin els compostos com l'irl. ant. *an-d* 'ací' i l'adjectiu pronominal indo-irani *ANJOS* 'altre', *AN-TEROS* 'l'altre entre dos' (igual a la parella *alius* ~ *alter*, *-a*, *-um*), aquest conservat ultra el scr. *ántaraḥ* i alguna forma irànica, pel germànic (*andar*, *ðter*) i el baltoeslau: esl. comú *vūtorū* 'el segon', lit. *añtras* 'altre' (Pok., *IEW*, 37.26-40).

En particular hi ha un cpt. bàltic que s'assembla a l'hipotètic *AN-QUE com un ou a un altre ou: lit. *an-gu* 'o', 'si' (d'interrogació indirecta = al. *ob*), pruss. ant. *anga* «ob», *anga-anga* «ob oder ob» (*IEW*, 417. 10f. i 37.31). Qui es recordi de les colpidores semblances del vocabulari bàltic, i particularment el del prussià antic, amb les romanalles sorotàptiques *z* deixarà de sentir-se impressionat per la semblança del lit. *angu* amb el toscà *anco*, o del pruss. *anga* amb reto-rom. *aunca*, roms. *incă*?⁸ *z* Caldrà recordar-li les afinitats del dàcic i l'il·liri amb el sorotàptic i el bàltic, o del lígur indoeuropeïtzat amb el venètic? Car és veritat que la term. *-gu*, *-ga* del bàltic més aviat que a un -KYE com el greco-italo-indo-irani correspon a un GHE indoeuropeu (rus *-že*) però al capdavant eren partícules de forma i funció quasi iguals, i observem que el llatí les confonia, car si va formar amb -GHE el seu

demonstratiu *hi-c*, el llatí vulgar l'acompanyava amb la variant HIQUE ~ HOQUE (HOQUE ANNO > it. *uguanno*, cat. *enguany*).

Podem suposar, doncs, que AN-KYE va ser creat en certes varietats de l'indoeuropeu arcaic amb un valor generalitzador com 'mai que', 'mai que potser', 'si mai...' des d'on es podia arribar tant al sentit de 'o encara', 'o també', com al sentit de 'mai que, si mai', i d'ací, amb negació, *anc no* 'mai no', *ieu non o saubi anc mai*, com escrivia Ventadorn. Per acabar notem que si el grup indoeuropeu que ens va llegar això no fou u sinó uns quants llenguatges veïns i amb lèxic comú, del grup sorotàptic (> català — lígur (> retorom., para-tirre, oc., alt-italià), illiri (> dàcic > roms.) —, tot esdevindria ben comprensible. No descartem tampoc la possibilitat que l'itàlic no-llatí o noromà dels sabellis hi participés. Però cal excloure el cèltic, on -KYE hauria donat -PE (car un tractament com el goidèlic està descartat, vist que només hi hagué uns pocs goidels entre els celtes de l'Espanya occidental i potser central, i en l'àrea del romànic ANQUE només visqueren celtes de la P.

D'altra banda, cal reconèixer que en l'evolució semàntica temporal de l'occità-català-fr. *anc*, es féu sentir la influència del sinònim francès *onc*, oc. ant. *oncas*. I en fin ens podem atènyer a l'explicació que dona el REW per al roms. *-că* de *incă*: ja el llatí vulgar de Dàcia degué reduir aviat ANQUA a ANCA gràcies a l'ús proclític i al gran desgast d'una partícula així (altrament esperariem *-pa* o bé *-ce* en romanès). En fi no ens estranyem que la supervivència d'aquest pre-romà indoeuropeu *ANQUE en quasi tota la Romània no atenyi l'hispano-romànic: la Bètica es romanitzà des del S. II d. d. C., quan encara el llatí vulgar no havia sofert cap forta influència transpeninica i per això cast. i port. no posseïen ANQUE, tal com DUNQUE ha donat des de l'it. *dunque* fins al fr. *donc* i el cat. *doncs*; ara bé, la base *DUNQUE és indoeuropea i certament afí al ll. TUNC 'llavors', però ni per la forma (D-, -YE) ni pel sentit, no hi coincideix pas del tot, si bé certament és tan indoeuropeu com el mot llatí, només que remuntant a una base (ítala?, sorotapto-lí-gur?), lleument diferent de la usada pel llatí de Roma.

Per acabar, recordem que la forma *anque* o *enque*, usada per alguns autors del Principat i de les Illes,⁹ modernament, amb el sentit de 'encara que' no té absolutament res a veure amb el cat. ant. *anc* 'mai' (de sentit incompatible), sinó que prové —per més que alguns hagin usat pedantescament una falsa grafia *anc que*— del cast. vg. *anque*, usat ja per Santa Teresa com a reducció vulgar de *aunque*.

¹ És ben estrany el passatge del Corbatxo de Narcís Franch: «aquest loch --- a mi per abitació no és dat, per sò com de poder-y pus, d'equí avant, entrar, la mort me à tolt, a la qual tu corres; és ver que és *anch* pus dura habitació que aquesta y de menys perill, e deu<s> saber que qui per son poch saber hi cau, may sens lum celestial exir no-n pot», *BDLC* xvii, 19. Italianisme de traductor? Però com que el context resulta incoherent fins suposant això,